

راهبردهایی برای پویاسازی حرفه: ضرورتی بنیادی برای پاسخ به جامعه پویا

فصلنامه | علمی پژوهشی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
شاپا (چاپی) ۲۲۰۱-۸۲۲۳
شاپا (الکترونیکی) ۲۲۰۱-۸۲۳۱
نماینده در SCOPUS و ISC، LISTA و
jipm.irandoc.ac.ir
دوره ۳۲ | شماره ۱
پاییز ۱۳۹۵

حدود پنج‌دهه از آغاز آموزش دانشگاهی کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران می‌گذرد. طی این مدت، تحولات و تغییرات سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، فناوری، و آموزشی عمده‌ای در جامعه ایران رخ داده است. اکنون در پاسخ به نیازهای متحول جامعه، ضرورت یک بازنگری بنیادی در رویکردهای حرفه کتابداری نسبت به کارکردهای خود به‌ویژه در زمینه خدمات به‌خوبی احساس می‌شود. در حال حاضر، با وجود توسعه کمی و نسبتاً کیفی حرفه، شاهد چالش‌های اساسی در ارتباط با جامعه هستیم. شاهد آنیم که بهره‌گیری جامعه ایران از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی روندی نزولی یافته است. بخش‌های عمده‌ای از جامعه، به‌ویژه جوانان و دانشجویان، کمتر به کتابخانه مراجعه می‌کنند. این‌ها در مقابل، مراجعه به اینترنت را جایگزین مراجعه به کتابخانه‌ها کرده‌اند. اقبال گسترده‌ای از جامعه نیز عضو کتابخانه‌ها نیستند، در حالی که سخت‌نیازمند دسترسی به اطلاعات برای زندگی بهتر هستند. شکاف میان مردم و کتابخانه‌ها از یک سو، و شکاف اطلاعاتی میان اقبال‌گوناگون جامعه از سوی دیگر، موجب بروز چالش‌های جدی در برابر توسعه شده است. در این شرایط، ادامه رویکردهای سنتی در زمینه‌های آموزشی، پژوهشی، و خدمات در حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌تواند به افزایش شکاف جامعه با این حرفه و در نتیجه، افول آن بینجامد. با وجود تغییر نام رشته از کتابداری و اطلاع‌رسانی به علم اطلاعات و دانش‌شناسی، که به باور نگارنده به‌درستی صورت گرفته است، این حرفه به‌لحاظ بازنگری در رویکردهای خود در زمینه کارکردهای لازم برای پاسخ به نیازهای جامعه پویای ایران نیازمند یک اقدام جدی است. به‌همین دلیل، اکنون بیش از پیش ضرورتی به‌نظر می‌رسد که سرآمدان و اعضای مؤثر حرفه راهبردهای بنیادی برای هدایت حرفه، به سوی آنچه باید باشد، تدوین و برای پیاده‌سازی به شور گذارند.

هدف این امر، پویاسازی حرفه در زمینه‌های گوناگون و در راستای پاسخ به

نیازهای اقشار مختلف جامعه است. خروجی این راهبردها، مجموعه‌ای از رهنمودهای کاربردی و واقع‌بینانه برای پویاسازی عرصه‌های پنجگانه زیر است:

۱. آموزش و امور دانشجویی؛
۲. پژوهش و انتشارات؛
۳. اشتغال و کارآفرینی؛
۴. ارتباط با جامعه و ارائه خدمت؛
۵. حرفه‌مندی و توسعه انجمن‌های حرفه‌ای.

پیشنهاد مشخص نگارنده، تشکیل شورایی (یا هر تشکلی) از سرآمدان و مدیران حرفه است تا ضمن بحث و بررسی چالش‌های کنونی و راهکارهای ممکن، بتوانند هدایت فکری و اجرایی پویاسازی را بر عهده گیرند. در این زمینه، انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران و کمیته علم اطلاعات و دانش‌شناسی (در وزارت علوم) می‌توانند بستر ساز تشکیل این شورا باشند. در عین حال، مراکز ملی اطلاعاتی همچون کتابخانه ملی ایران، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات، و مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری نیز به دلیل جایگاه و تأثیرگذاری بر سیاست‌ها و خدمات خود در سطح ملی می‌توانند یاریگر چنین تشکلی باشند. وظیفه این شورا تدوین چارچوب‌ها و الزامات برای پویاسازی همه ارکان و نهادهای حرفه، از جمله گروه‌های آموزشی، کتابخانه‌های بزرگ، انجمن‌ها، اتحادیه‌های دانشجویی، ناشران کتاب‌ها و مجله‌های تخصصی، و مانند آن‌هاست. شورا باید قادر باشد موجودیت خود را در نهادهای کلان و سیاست‌گذار سطوح بالای مدیریت کشور به اثبات برساند و آمادگی خود را برای همکاری در راستای تحقق اسناد بالادستی و برنامه‌های پنج‌ساله اعلام کند.

این شورا می‌تواند کمیته‌های تخصصی در زمینه‌های پنجگانه بالا تشکیل دهد تا بر پایه چارچوب‌ها و الزامات تدوین شده، مهم‌ترین راهکارها و رویکردهای پویاسازی حرفه را شناسایی، تحلیل و تدوین کنند. کمیته‌ها نیز می‌بایست به‌طور منظم میزگردهایی را برای مشارکت همگانی تشکیل دهند و بازخوردها و پیشنهادها را به شورا منتقل نمایند. این امر از اهمیت بالایی برخوردار است، زیرا بازخوردهای واقعی از سوی کتابدارانی که در عمل با جامعه در ارتباط هستند، ارزشمندتر است.

آشکار است که شورا به آسانی نمی‌تواند به هدف‌های خود در پویاسازی حرفه دست یابد، زیرا عوامل مداخله‌گر و چالش‌های ساختاری بسیاری در برابر چنین حرکت‌هایی وجود دارد. ژرف‌اندیشی در باره همه جوانب این حرکت بنیادی و طرح برخی پرسش‌های اساسی پیش از هر اقدام دیگری ضروری است. برای نمونه، پاسخ به پرسش‌های زیر می‌تواند بخشی از ابهام‌ها را

- برطرف کرده و راه را هموار کند:
- ◇ چگونه می‌توان برنامه‌های درسی و فعالیت‌های آموزشی را در راستای پیاده‌سازی بیشتر حرفه مورد بازنگری قرار داد؟
 - ◇ چه گرایش‌های تخصصی و واقعی برای پاسخ به نیازهای متحول جامعه مورد نیاز هستند؟
 - ◇ از بُعد آموزشی، مهارت‌ها و دانش‌های لازم برای دانش‌آموختگان به‌منظور پاسخ به بازار کار و نیز کارآفرینی باید شامل چه مواردی باشد؟
 - ◇ اعضای هیئت علمی چگونه و تا چه میزان قادرند و یا مایل‌اند برنامه‌های آموزشی را به‌شکلی روزآمدتر و مؤثرتر ارائه کنند؟
 - ◇ چگونه می‌توان دانشجویان را در راستای دانش‌افزایی و مهارت‌اندوزی کاربردی‌تر و خلاقانه‌تر پویا ساخت؟
 - ◇ مناسب‌ترین نیازها و اولویت‌های پژوهشی حرفه کدام‌ها هستند و چگونه می‌توان کیفیت و اثربخشی آن‌ها را افزایش داد؟
 - ◇ انتشارات تخصصی حرفه اعم از کتاب و مجله را چگونه می‌توان در خدمت ارتقای کیفیت آموزش و پژوهش و نیز ارائه خدمات قرار داد؟
 - ◇ چه انتظاراتی از کتابداران شاغل در انواع کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی برای پویاسازی حرفه و خدمت مؤثرتر به جامعه داریم؟
 - ◇ انجمن‌های علمی و حرفه‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی چه نقشی در پویاسازی واقعی حرفه دارند و چگونه باید این نقش را ایفا کنند؟
 - ◇ نهادها، مراکز ملی اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های بزرگ و متوسط و کوچک چگونه می‌توانند کارکردها و خدمات خود را با نیازهای اساسی جامعه همراستا نمایند؟
- اکنون در مرحله حساسی از تحولات هستیم و چنانچه به‌موقع به بازنگری در راه‌ها و رویکردهای تحقق فلسفه وجودی خود، یعنی خدمت در راستای سعادت جامعه، نپردازیم، فرصت را از دست داده‌ایم، فرصتی که دیگر به‌دست نخواهد آمد. زمان به‌سرعت در حال سپری شدن است. تشکیل این شورا و کمک به کمیته‌های تخصصی آن برای تدوین و پیاده‌سازی راه‌های پویاسازی حرفه وظیفه یکایک ماست. این وظیفه ملی و حرفه‌ای را نباید کم‌اهمیت شماریم.

سیدرحمت‌الله فتاحی

سردبیر